

Полісемія: сінекдахічныя пераасэнсаванні

Даволі распаўсюджанай у літаратурнай мове і гаворках з’яўляецца сінекдаха – перанос з часткі на цэлае і наадварот. Сінекдахічныя пераасэнсаванні грунтуюцца не на асацыятыўных сувязях (як пры метафары), а на сумежнасці дэнататаў – адно з’яўляецца часткай другога. Пры сінекдасе прадугледжваюцца суадносіны *pars pro toto*, цэлага і яго партытыва (часткі). Суадносныя кампаненты (ЛСВ) пры гэтым не зводзяцца адзін да другога, а з’яўляюцца рознымі як у якасным, так і колькасным планах. Сінекдахічныя суадносіны ЛСВ звычайна паказваюць у выглядзе формулы $P + (C - P) \varepsilon C$, дзе P — партытыў (частка), C — цэлае, ε — эпсілон (ёсць).

У лінгвістычнай літаратуры да гэтага часу адсутнічае адназначна акрэсленае вызначэнне сінекдахі. Часцей за ўсё гэта паняцце разглядаецца як разнавіднасць рэгулярнай полісеміі. Праўда, некаторыя даследчыкі пашырылі сферу дзейнасці сінекдахі і аднеслі да яе шматлікія гіпанімічныя і прасторавыя суадносіны ЛСВ, а таксама выпадкі ужывання адзіночнага ліку замест множнага (і наадварот)ⁱ Такое шырокае разуменне сінекдахі, пры якім аб’ядноўваюцца самыя розныя семаслілагічныя працэсы, наўрад ці можна лічыць мэтазгодным. Разгледзім некаторыя асаблівасці ў гэтых розных па прыцыпе дзеяння семантычных з’явах.

1. У адрозненне ад гіпанімічных адносінаў, якія засноўваюцца на сузалежнасці ў аб’ёме розных элементаў з аднолькавымі (ці падобнымі) якасцямі, сінекдаха грунтуюцца на ўзаемасувязі цэлага і часткі, якія ў большасці не маюць аднолькавых ці падобных якасцяў. Пры сінекдасе захоўваецца матэрыяльнае адзінства часткі і цэлага, пры гіпаніміі яно наогул адсутнічае. Калі гіпанімічную сувязь ЛСВ можна ўявіць у выглядзе ўключанай дыстрыбуцыі (круг у крузе), то пры сінекдасе суадносіны часткі і цэлага ўяўляюцца ў выглядзе круга, падзеленага на сектары:

2. Ужыванне наймення пэўнай множнасці замест яго асобнага элемента (і наадварот) у радзе сэнсавых пераўтварэнняў знаходзіцца на мяжы гіпаніміі і сінекдахі. Яно грунтуюцца на філасофскім супрацьпастаўленні “множнасць аднародных элементаў — элемент такой множнасці” і выражаецца формулай $M \varepsilon m_1 + m_2 + m_3 \dots$, дзе M — множнасць, $m_1, m_2, m_3 \dots$ — элементы множнасціⁱⁱ. Графічна гэта мадэль нагадала б гіпанімічнае ўключэнне кругоў з розніцай у колькасці малых кругоў, бо лік элементаў множнасці, па сутнасці, бясконцы. Таму такое супрацьпастаўленне ЛСВ часта паказваецца кругам з кропкамі, якія абазначаюць элементы множнасці. У народных гаворках гэты від семантычнага пераўтварэння прадстаўлены даволі шырока, чаму садзейнічаюць асаблівасці марфемнай структуры слова ў дыялектных кантынуумах, полісемантызм афіксаў і дыфузнасць

(узаемапраникальнасць) сэнсавых элементаў розных марфем і слоў наогул. Параўн.: *шчуч.*, *маст.*, *брасл.* *хвайня*, *квайня* ‘одно дрэва хвоі; хваёвы лес’ (СП), *пух.* *сухаст’іна* ‘сухое дрэва ў лесе; сухі лес’ (ММГ, II), *мёр.* *хмызнік* ‘хмызняк; галінкі хмызняку’ (НС), *віц.* *лайно* ‘звязка бялізны; штука бялізны’ (Касп.), *кір.* *маністы* ‘нізка з пацерак; самі пацеркі’ (НС).

3. З усіх відаў метанімічных пераносаў сінекдаха найбольш нагадвае пераасэнсаванне тыпу “матэрыял → выраб з яго”, бо сам матэрыял прадугледжвае яго ўключэнне ў склад вырабу. Аднак пры метаніміі матэрыял можа змяняць сваю якасць, уступаць у розныя адносінамі з іншымі інгрэдыентамі вырабу, з цяжкасцю выдзяляцца з яго. Пры сінекдасе матэрыял, як правіла, знаходзіцца ў першапачаткова зададзенай кансістэнцыі і лёгка вылучаецца са складу вырабу.

Звычайна выдзяляюць дзве разнавіднасці сінекдахі — прамую (ад часткі да цэлага) і адваротную (ад цэлага да часткі). Яны ахопліваюць значную колькасць тэматычных груп і характарызуюцца даволі ўстойлівымі адносінамі. У адпаведнасці з прыналежнасцю да той ці іншай тэматычнай групы выдзяляецца некалькі сінекдахічных мадэляў.

1. Саматычная мадэль, сінекдахічных пераасэнсаванні ў якой ажыццяўляюцца ў кірунку «частка цэла чалавека, яго орган → чалавек». На першы план пры гэтым вылучаюцца характаралагічныя асаблівасці чалавека (яго вонкавы выгляд, фізічны склад, унутраны стан, разумовыя здольнасці, інтэлект). Таму даволі часта другасныя ЛСВ атрымліваюць канататыўную, а таксама сацыяльна-культуралагічную накіраванасць. Параўн.: *літар.* *галава* ‘галава — разумны, здольны чалавек; старэйшы ў сям’і; кіраўнік’, *зэльв.* *лята́рня* ‘галава — чалавек з вялікай галавой’ (Сцяц., I), *стаўб.* *галамоўза* ‘вялікая лысая галава — чалавек з такой галавой’ (ЖС), *літар.* *барада* ‘барада ў чалавека — чалавек з барадой’, *мёр.* *нос* ‘нос — чалавек з вялікім носам’ (ЗНС; ЖНС), *мсісл.* *пуздра* ‘наздра, храпа — тоўсты чалавек’ (Бяльк.), *тур.* *лсо* ‘лсо — чалавек моцнага целаскладу’ (ТС), *мсісл.* *зьяв’ла* ‘рот, зяпа — крыкун’ (Юрч., II), *шчуч.* *рэ’йдало* ‘рот — чалавек, які многа гаворыць’ (ГІ), *мёр.* *ля’на* ‘пашча — вялікі крыкун’ (ЗНС), *зэльв.* *лу’на* ‘губа — губаты чалавек’ (Сцяц., I), *паст.* *каришэнь* ‘карак — стары чалавек’ (СП), *мсісл.* *праўша* ‘правая рука — той, хто дзейнічае правай рукою’ (Юрч., II), *пух.*, *шчуч.* *ляўша* ‘левая рука (у ляўшы) — ляўша’ (СП).

Па аналогіі з разгледжанай мадэллю да сінекдахі часта адносяць пераносы найменняў адзення на апранутых у яго людзейⁱⁱⁱ [гл.: Пауль, 118-119; Шмялёў⁷⁷, 102-103; Яфрэмаў, 61-71; Таміліна, 70-75; Беларуская, 425]. Уключэнне такіх пераносаў у дзеянне сінекдахічнай формулы не зусім апраўдана, бо тут не праяўляюцца поўнасцю адносіны цэлага і яго партытыва (*pars pro toto*). Хутчэй за ўсё гэта разнавіднасць прасторавай метаніміі, пабудаванай на чыста сімвалічнай аснове^{iv} [Яфрэмаў, 63, 65; Зубараў, 10] ці асацыятыўна-канататыўная метафара. Параўн. *літар.* *шыяпа* ‘нерашучы, незнаходлівы чалавек’, *лапаць* ‘адсталы, некультурны чалавек’, *тур.* *ла’хман* ‘старая вопратка — лахмач, неакуратны чалавек’ (ТС), *маз.* *латун* ‘латаная адзежына — абадранец, бядняк’ (НЛГ), *клец.* *ла’хта*, *лахтадры’на* ‘нячыстае і

зношанае адзенне — жанчына, якая апрагнаецца абы-як' (НЛ), драг., мсцісл., красн. гаплюк 'кручок для зашпільвання адзення — малы, невялікага росту чалавек' (ЛП; Бяльк.).

2. «Дрэва ці расліна → іх плады» (літар. груша, сліва, вішня, агрэст, рабіна (арабіна), дзічка, маліна, буякі). Параўн. таксама мсцісл. паляўка 'яблыня-дзічка — яе плады' (Юрч., I), кір. ляскоўка 'дзікая лясная яблыня — плод гэтай яблыні' (НС), тур. дуля 'груша добрага гатунку — яе плод' (ТС), жытк., добр., б.-каш. шаўкавіца 'куст тутаўніку — ягада' (МСГ). Гэта ж формула захоўваецца і ў многіх вытворных адзінках тыпу арэшына, крушыніна, малініна, парэччына, вішніна, ігрушына, рабініна, слівіна, дуліна, гарэшніна (НСл.; Касп.). Суфікс -ін-, ускладняючы марфемную структуру полісемантаў, уносіць у іх семантычную структуру адценне сінгулятыўнасці (адзінкавасці).

Да гэтага тыпу сінекдахі можна аднесці і пераносы «агародныя расліны — карняплоды гэтых раслін» (літар. морква, бульба, бручка, буракі, рэпа, радыска, цыбуля і інш.).

3. Разнавіднасцю папярэдняй мадэлі з'яўляюцца сінекдахічныя пераасэнсаванні «расліны, збожжавыя → іх насенне, зерне»: літар. ячмень, пшаніца, авёс, жыта, грэчка, фасоль, мак. сцісл., лун. грыка 'грэчка — зерне гэтай расліны' (БДС), віл. дзермяза 'дзераза — насенне дзеразы' (СП), гродз. кіюха 'рагоз — насенная шышка рагозу' (СП), лях. кал'ч 'тс' (СП). Суадносіны часткі і цэлага ў гэтай групе захоўваюцца і ў большасці вытворных адзінак з суфіксам -н- (дубініна, пасоліна, пшанічына, ічмініна) (НСл.).

У гэту ж групу можна ўключыць пераасэнсаванні тыпу «расліна — расцвіўшая кветка, галінка гэтых раслін» (літар. ружа, півоня, вяргіня, бэз).

«Дрэва (куст) → яго ветка, сцябло». У гэтай групе адзначаюцца пераважна вытворныя полісеманты з суфіксамі -ін-, -нік, якія ўносяць у семантычную структуру полісемантаў значэнне адзінкавасці і зборнасці. Параўн.: гродз. сасніна 'сасна — галінка сасны' (СП), воран., астр. ёдла 'елка — яловыя лапкі' (СП), мёр. ядл'нчына 'адзін куст ядлоўцу — адно сцябло ядлоўцу' (НСл), мёр. шпурагушына 'адзін куст спаржы — адна галінка спаржы' (НСл), в.-дзв. ел'жнік 'яловы лес — яловыя лапкі' (СП).

Непасрэдна да гэтай групы прымыкаюць пераасэнсаванні «дрэва ці яго галіна → знятая з іх кара»: тур., навагр. ліпа 'ліпа — кара з ліпы' (ТС; СП), тур. ліпнік 'ліпняк, ліпавы зараснік — ліпавыя лыкі, кара' (ТС), тур., наст., барыс., brasл., красн., карэл. лут 'лазовы або ліпавы дубец, прыгодны для здымання кары на лыкі — кара (лыка) з ліпы, маладой ляшчыны' (СП; ТС; Бяльк.), хоц. вязо'к 'малады вяз — кара вяза' (Бяльк.), абл. лу'цце 'маладыя гонкія ліпы — лыка маладых ліп' (ТСБМ).

5. «Звер → яго футра»: літар. ліс, ліса, бабёр, пясец, нутрыя, андатра і інш. Уключэнне гэтай мадэлі ў разрад сінекдахічнай заканамернасці ўмоўнае, бо вытворныя ЛСВ часцей за ўсё дапускаюць іншае выражэнне часткі цэлага — ужо апрацаванае і вырабленае футра (ці скура). Таму не

выпадкова ў гэтую мадэль уключаецца і трэці кампанент “выраб з футра, скуры (звычайна адзенне)”, пераўтвараючы яе з двухчленнай у мнагачленную. Чыста сінекдахічная формула, такім чынам, пераўтвараецца ў сінкрэтычную, якая сумяшчае ў сабе элементы сінекдахі і метанімічнага пераносу “матэрыял → выраб з яго”, параўн.: *літар.* *бабёр* ‘звер — футра гэтага звера — адзенне з такога футра’, *красн.* *апо́ек* ‘адкормленае цяля — вырабленае цялячая скура’ (*Бяльк.*).

б. «Часткі, дэталі транспартных сродкаў — транспартныя сродкі». Сінекдахічная формула ў гэтай тэматычнай групе з’яўляецца найбольш актыўнай, дзейснай, праяўляецца, як правіла, у прамой і адваротнай разнавіднасцях /гл.: *Старычонок*⁷⁷, 268- 270/.

У аснову сінекдахічнага пераносу звычайна кладуцца канструкцыйныя асаблівасці дэнатата, яго прызначэнне. Так, назвы выязных і шырокіх саней узніклі ад назвы характэрнай дэталі гэтага зімовага віду транспарту — рамы — дзвюх-трох змацаваных жэрдак, якія рабілі сані шырэйшымі, больш умяшчальнымі. Параўн.: *літар.* *развалы* ‘рама з трох жэрдак, якая кладзецца на сані для большай умяшчальнасці — нізкія і шырокія сані з такой рамай’, *лаг.*, *чэрв.*, *бярэз.*, *маладз.*, *пух.*, *іўеў.*, *в.-дзв.*, *мёр.*, *карэл.* *лагóжы* ‘рама для саней — выязныя сані’ (*СП; СГЦ; ЖНС; БДС; Стар.*), *смарг.* *рагуці* ‘дзве жэрдкі, змацаваныя папярочнай планкай якая кладуцца на сані — шырокія сані’ (*СП; БДС; Стар.*), *воран.* *паця́рка* ‘развалы ў санях — выязныя сані’ (*СП*), *лях.* *кура́ч* ‘прыстасаванне для пашырэння плошчы саней — сані з бакавымі жэрдкамі’ (*СП*), *іўеў.*, *карэл.* *кура́чнік* збітыя трохкутнія драбінкі, якія кладуцца зімой на сані — зімні вазок’ (*Сцяшк.,II*).

Назва *драбіны* (характэрнай часткі калёс для перавозкі сена, саломы) паслужыла асновай для ўзнікнення сінекдахічнага ЛСВ ‘калёсы, воз’: параўн. *літар.* *драбіны* рашотчатыя бакі ў калёсах — сялянскія калёсы з рашотчатымі бакамі. Прыкладамі ўтварэння назваў транспартных сродкаў па іх спецыфічнай дэталі, частцы могуць служыць *чэрв.*, *стаўб.*, *астр.*, *зэльв.*, *воран.*, *кобр.* *пруж.* *скры́ня* ‘скрыня, якая ўстанаўліваецца на калёсах пры перавозцы мукі, мякіны і інш. — калёсы са скрыняй’ (*Стар.; ЛП*), *віц.* *ко́раб* ‘сплеченая з саломы ці лубу карзіна — калёсы з такой карзінай’ (*Стар.; Касп.*), *брэсц.*, *малар.* *га́ра* ‘скрынка, якая ставіцца на воз пры перавозцы бульбы, зерня — воз з такой скрынкай’ (*НСл.*), *зэльв.* *гна́янкi* ‘дошкі, якія кладуцца на калёсы пры вывазцы гною — калёсы для вывазкі гною’ (*Сцяц.,II; Сцяшк.,I; БДС*), *зэльв.* *рашво́рка* ‘доўгая жэрдка, якая злучае задок воза з перадком — калёсы для перавозкі дроў’ (*Сцяц.,II,III*), *кап.* *трайня́* ‘трайня ў возе — калёсы для перавозкі лесу’ (*Стар.*), *віл.*, *дзярж.*, *стаўб.*, *хойн.*, *ашм.*, *лун.*, *пруж.* *ко́панi, ко́панiкi (капа́нікi)* ‘палазы з дрэва, выкапанага з каранем — сані з такімі палазамі’ (*СП; Янк.,II; Яўс.; СГЦ; МСГ; МС; Стар.*), *воран.*, *астр.*, *брэсц.* *казыро́к* ‘шчыток у санях — сані з такім шчытком’ (*Стар.; СП*).

Вялікае значэнне ў працэсе пераасэнсавання адыгрываюць не толькі асаблівасці ў канструкцыі транспартных сродкаў, але і спецыфіка іх частак, дэталей. Так, лексема *дронг* (*дронк*) у беларускіх гаворках мае значэнне

‘трайня ў калёсах’ (ЛАБНГ, III; БДС; Стар.). Гэта частка воза ўласціва ўсім яго разнавіднасцям, але ў калёсах для перавозкі лесу яна мае больш выцягнутую форму, з адтулінай на канцы, можа рассоўвацца. Спецыфіка гэтай часткі калёс з’явілася асновай для назвы саміх калёс (брасл., докш.). У вілейскіх і браслаўскіх гаворках слова *дронг* (*дронк*) называе ‘канец трайні, які выступае за задняй падушкай’ і ‘адтуліну ў задняй частцы падушкі, куды ўстаўляецца трайня’ (Стар.). Сінекдахічная формула ў такім выпадку пераўтвараецца ў трохчленную і ўключае ў сябе кампаненты «частка часткі ← частка цэлага → цэлае». Аналагічнай з’яўляецца формула сінекдахічнага пераносу ЛСВ у полісеманта *кывулі*: 1. *зэльв.*, *свісл.* ‘кывыя палкі, якія ахопліваюць задні канец бервяна пры яго перавозцы на калёсах’; 2. *навагр.*, *зэльв.*, *сл.*, *астр.*, *іўеў.*, *дзятл.*, *бял.*, *ганц.* ‘задняя частка воза з дзвюма выгнутымі палкамі’; 3. *валож.*, *клец.*, *ваўк.*, *навагр.*, *свісл.*, *бял.*, *стол.* ‘калёсы для перавозкі доўгага бярвення’ (Сцяшк., I; Сцяц., I, III; БДС; НЛ; ЖНС; Стар. МС; СП).

Спецыфіку свайго выражэння мае сінекдахічная формула полісеманта *панара́д*. У яго семантычнай структуры аб’яднаны 7 ЛСВ: 1. *чэрв.*, *валож.*, *леп.*, *брасл.*, *глыб.* ‘калёсы, воз’; 2. *літар.* ‘каркас аснова калёс’; 3. *раг.*, *касц.*, *карэл.*, *мёр.*, *уш.* ‘камлект колаў для воза’; 4. *петр.*, *полац.*, *беш.* ‘драбіна ў возе’; 5. *леп.* ‘кузаў у возе’; 6. *чапн.* ‘задняя частка калёс’; 7. *беш.* ‘вугалаўе’ (Шат.; Касп.; СП; МСГ; Стар.). Аб’яднаўшы 3 — 7 ЛСВ у групу ‘частка асновы калёс’, сінекдахічная формула прыме наступнае выражэнне: «частка часткі ← частка цэлага → цэлае». Калі ж палічыць, што 3 — 7 ЛСВ звязваюцца з першым напраму, а не праз пасрэдніцтва 2-га ЛСВ, то формула сінекдахічнага пераносу прыме двухчленае выражэнне тыпу «частка (2 — 7 ЛСВ) → гэтае (1 ЛСВ)

Адваротныя пераносы з цэлага на частку ў транспартнай лексіцы менш актыўныя, прадстаўлены толькі некалькімі прыкладамі. Параўн.: *вазок* 1. *літар.* ‘воз; вяязныя сані’; 2. *нар.*, *жлоб.*, *раг.*, *петр.* ‘драбіна ў вяязной павозцы’ (Стар.), *гарба* 1. *гом.*, *лоеў.*, *ветк.*, *брасл.*, *малар.* ‘вялікі воз’; 2. *добр.*, *гом.* ‘драбіны ў возе, сплеченыя з шырокіх прутаў’ (Стар.), *кары* 1. *літар.* ‘сані’; 2. *літар.* ‘калёсы’; 3. *смарг.* ‘палазы-копанікі’; 4. *дзятл.* ‘трайня ў возе’; 5. *ветк.* ‘скрыня на калёсах’ (Стар.), *брэсц.* *свэрдло* 1. ‘трайня ў возе’; 2. ‘раздвоены канец трайні’ (НСл.).

Разнавіднасць сінекдахічнага пераносу «частка → цэлае» даволі выразна выявілася ў палескіх найменнях вупражы, параўн.: *ярмо́*, *ярэмец*, *бовку́н* ‘ярмо на аднаго вала — верхняя гарызантальная частка такога ярма’ (ЛП), *біч*, *бізу́н*, *бато́г*, *кнут*, *пу́га* ‘бізун — раменная ці вярочная яго частка’ (ЛП).

7. «Памяшканне, дом → яго частка»: *гродз.*, *навагр.*, *лоеў.* *хата́* ‘дом — пакой’ (СП; ДСЛ; МСГ), *воран.*, *смарг.* *кватэ́ра* ‘хата — кватэра ў агульным доме’ (СП), *тур.* *хлеў* ‘хлеў — адгароджаная частка хлява для свіней, авечак’ (ТС), *малар.* *стодо́л* ‘гаспадарчы будынак, хлеў — частка ў гаспадарчым будынку, адведзеная для малацьбы’ (ЛП). Перанос з цэлага на

частку адзначаны ў чэрвенскіх гаворках, параўн. *пакой* 'пакой — палац' (*Шат.*).

8. «Прылады працы → іх часткі». У гэтай тэматычнай групе рэаліі, як правіла, складаюцца з дзвюх і больш частак, аб'яднаных у адно цэлае. Пры сінекдахічным пераносе акцэнт можа рабіцца як на партытыў (частку прадмета), так і на ўвесь прадмет, назвы якіх ўзаемазамяняюцца, параўн.: *пін., бяроз. рала* 'частка сахі — саха' (*БДС*), *віц. ворчык* 'прыста-саванне для прыпрэжкі каня, ворчык — крук, жалезная частка ворчыка' (*Касп.*), *палес. серп* 'серп — жалезная частка сярпа' (*ЛП*), *воран., іўеў. бомка* 'кола-рычаг — дэталі рычага' (*СП*), *палес. стаціва* 'кросны — дзве палавінкі рамаў у кроснах' (*ЛП*), *малар., лях. станок* 'самапралка — яе частка (дзве стойкі, паміж якімі знаходзіцца кола)' (*ЛП*), *пін., лун. поцесь* 'прасніца — дэталі у прасніцы, да якой прывязваецца кудзеля' (*БДС*).

9. Формула сінекдахічнага пераносу распаўсюджваецца і на іншыя тэматычныя групы (назвы частак збудаванняў, прадметаў да машынага ўжытку, адзення, посуду, ежы і інш.). Параўн.: *палес. страха* 'саламаяная страха — частка страхі, што звісае над сцяной' (*ЛП*), *сіл., смарг. комін* 'комін — адтуліна ў коміне, праз якую выходзіць дым' (*СП*, *брэсц.*, *малар. настэвка* 'вулей на дрэве — верхняя частка вулея' (*ДСБ*), *палес. казырок* 'шапка, фуражка — яе казырок' (*ЛП*), *віц. бравэрка* 'верхняя мужчынская вопратка, паліто — каўнер паліто' (*Касп.*), *зэльв. батарэйка* 'ліхтарык — батарэйка да ліхтарыка' (*Сцяц., Ш*), *полац. вуда* 'вуда — лёска' (*ЗНС*), *гом., брэсц. чаранок* (*чарэп'е*) 'гліняная пасудзіна — аскепкі глінянага посуду' (*ЗНС*), *петр. кулідка* 'булка хлеба — адрэскі кавалак хлеба' (*ЛП*).

Сінекдахічныя пераасэнсаванні праяўляюцца і ў іншых варыяцыях («частка рэльефу — рэльеф», «частка гульні — гульня», «частка твора — твор», «голас — спявак з такім голасам» і інш.¹), якія дыялектнай мове менш уласцівы, што абумоўлена пераважаннем ў гаворках прадметна-канкрэтных намінацый.

Сінекдахічныя пераасэнсаванні, такім чынам, даволі выразна характарызуюць лексічную сістэму літаратурнай мовы і большасці дыялектных кантынуумаў. Яны, як і многія семасіялагічныя працэсы, абумоўлены асіметрычнасцю моўнага знака: адсутнасцю наймення для пэўнай рэаліі ці яе партытыва. Адным са шляхоў пераадолення гэтай асіметрычнасці з'яўляецца не ўтварэнне новай адзінкі, а сумяшчэнне ў адным слове цэласнага і партытыўнага ЛСВ.

---

¹ Гл.: Шмелев Д. Н. Современный русский язык. Лексика. — М.: Просвещение, 1977. — 335 с. Сальникова Н. Н. Регулярная лексическая полисемия существительных в английском языке в соотношении со словообразованием: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04/ ЛГПИИ им. А. И. Герцена. — Л., 1980. — 17 с. Общее языкознание. — Мн.: Выш. шк., 1983. — 456 с. Бабицкене З. Регулярная полисемия и ее отражение в русской и литовской лексикографии (на материале имен существительных): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 01 / Ленингр. отдел. Ин-та языкознания. — Л., 1983. — 26 с.

ⁱⁱ³ Пауль Г. Принципы истории языка. — М.: Изд-во иностр. лит., 1960. — 500 с. Шмелев Д. Н Современный русский язык. Лексика. — М.: Просвещение, 1977. — 335 с. Ефремов Л. П. Метонимическое обозначение человека названиями носильных вещей // Известия АН Казахской ССР, серия общественная. — 1967, № 1. — С. 61 — 71. Томилина Г. Я. Семантическое развитие названий одежды на основе метонимии в русском языке // Сб. Русское языкознание, вып. 9. — Киев: Вища школа, 1984. — С. 70 — 75; Беларуская мова. Энциклапедыя. — Мн.: БелЭн, 1994. — 655 с.

^{4.iii} Ефремов Л. П. Метонимическое обозначение человека названиями носильных вещей // Известия АН Казахской ССР, серия общественная. — 1967, № 1. — С. 61 — 71.

^{5.iv} Гл. больш падрабязна: Стариченок В. Д. Особенности транспортной лексики белорусских народных говоров (синекдохическая модель словообразования). // Тыпалогія славянскіх моў і ўзаемадзейне славянскіх літаратур. Тез. докл. конф. — Мн.: Выд-ва БДУ, 1977. — С. 268 — 270.

Скарачэнні

Бяльк. — Бялькевіч І. К. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны. — Мн.: Навука і тэхніка, 1970. — 512 с.

ГС — Гістарычны слоўнік беларускай мовы, т. 1 — 15. — Мн.: Навука і тэхніка, 1982 — 1996.

ДСБ — Дыялектны слоўнік Брэстчыны. — Мн.: Навука і тэхніка, 1989. — 294 с.

ЖНС — Жывое народнае слова: Дыялектна-лагічны зборнік. — Мн.: Навука і тэхніка, 1992. — 271 с.

ЖС — Жывое слова. — Мн.: Навука і тэхніка, 1978. — 288 с.

ЗНС — 3 народнага слоўніка. — Мн.: Навука і тэхніка, 1975. — 352 с.

Касп. — Каспяровіч М. І. Віцебскі краёвы слоўнік. — Віцебск, 1927. — 368 с.

ЛАБНГ — Лексічны атлас беларускіх народных гаворак: У 5 тамах /АН Беларусі, Ін-т мовазнаўства/. — Т. 1. Расліны і жывёльны свет. Т. 2. Сельская гаспадарка. Т. 3. Чалавек. — Мн.: Навука і тэхніка, 1993 — 1996

ЛП — Лексика Полесья. Матэрыялы для полесскага дыялектнага слоўніка. — Мн.: Наўка, 1986. — 476 с.

да абласнага слоўніка Магілёўшчыны. — Мн.: Навука і тэхніка, 1981. — 128 с.

ММГ, I, II, III — Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак, вып. I — III. — Мн.: Выд-ва БДУ імя У. І. Леніна, 1970 — 1977.

МС — Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы. — Мн.: Выд-ва Белдзяржуніверсітэта, 1960. — 199 с.

МСГ — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны // Беларуская мова і мовазнаўства (з 1977 г. — Беларуская мова), вып. 3 — 10. — Мн.: Выд-ва БДУ імя У. І. Леніна, 1975 — 1982.

— Народная лексіка. — Мн.: Навука і тэхніка, 1977. — 288 с.

НЛГ — Народная лексіка Гомельшчыны ў фальклору і мастацкай літаратуры: Слоўнік. — Мн.: Выд-ва БДУ імя У. І. Леніна, 1983. — 174 с.

НС — Народнае слова. — Мн.: Навука і тэхніка, 1976. — 360 с.

НСл. — Народная словатворчасць. — Мн.: Навука і тэхніка, 1979. — 336 с.

СГЦ — Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі, т. 1. — Мн.: Універсітэцкае, 1990. — 287 с.

СП — Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча, т. 1 — 5. — Мн.: Навука і тэхніка, 1979 — 1986.

Стар. — Стариченок В. Д. Наименования транспортных средств и упряжи в белорусских говорах: Дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.02. — Мн., 1980. — 332 с.

ТС — Тураўскі слоўнік, т. 1 — 5. — Мн.: Навука і тэхніка, 1982 — 1987 Шат. — Шатэрнік М. В. Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны. — Мн., 1929. — 317 с.

Юрч., I — Юрчанка Г. Ф. Дыялектны слоўнік (3 гаворак Мсціслаўшчыны). — Мн.: Навука і тэхніка, 1966. — 227 с.

Юрч., II — Юрчанка Г. Ф. Народнае вытворнае слова: 3 гаворкі Мсціслаўшчыны, А — Л, М — Р, С — Я. — Мн.: Навука і тэхніка, 1981 — 1985.

Янк., I — III — Янкоўскі Ф. М. Дыялектны слоўнік, вып. I — III. — Мн.: Навука і тэхніка, 1959 — 1970.

Яўс. — Яўсееў Р. М. Маці казала так... (3 гаворкі Бялыніцкага раёна). — Мн.: Навука і тэхніка, 1978. — 112 с.

абл. — абласное; *ашм.* — ашмянскае; *бар.* — баранавіцкае; *барыс.* — барысаўскае; *беш.* — бешанковіцкае; *б.-каш.* — буда-кашалёўскае; *браг.* — брагінскае; *брасл.* — браслаўскае; *брэсц.* — брэсцкае; *бял.* — бялыніцкае; *бяроз.* — бярозаўскае; *бярэз.* — бярэзінскае; *ваўк.* — ваўкавыскае; *в.-дзв.* — верхнядзвінскае; *ветк.* — веткаўскае; *віл.* — вілейскае; *віц.* — віцебскае; *воран.* — ворахаўскае; *ганц.* — ганцавіцкае; *глыб.* — глыбоцкае; *гом.* — гомельскае; *гродз.* — гродзенскае; *дзятл.* — дзятлаўскае; *дзярж.* — дзяржынскае; *добр.* — добрушскае; *доки.* — докшыцкае; *драг.* — драгічынскае; *ельск.* — ельскае; *жлоб.* — жлобінскае; *жытк.* — жыткавіцкае; *зэльв.* — зэльвенскае; *іўеў.* — іўеўскае; *калінк.* — калінкавіцкае; *кап.* — капыльскае; *карэл.* — карэліцкае; *касц.* — касцюковіцкае; *кобр.* — кобрынскае; *круп.* — крупскае; *лельч.* — лельчыцкае; *леп.* — лепельскае; *шчуч.* — шчучынскае; *літар.* — літаратурнае; *леп.* — лепельскае; *лоеў.* — лоеўскае; *лун.* — лунінецкае; *лях.* — ляхавіцкае; *маг.* — магилёўскае; *маз.* — мазырскае; *маладз.* — маладзечанскае; *малар.* — маларыцкае; *маст.* — мастоўскае; *мёр.* — мёрскае; *мсціс.* — мсціслаўскае; *мядз.* — мядзельскае; *навагр.* — наваградскае; *нар.* — нараўлянскае; *паст.* — пастаўскае; *петр.* — петрыкаўскае; *пін.* — пінскае; *полац.* — полацкае; *пруж.* — пружанскае; *пух.* — пухавіцкае; *раг.* — рагачоўскае; *рас.* — расонскае; *рэч.* — рэчыцкае; *стаўб.* — стаўбцоўскае; *свісл.* — свіслацкае; *стол.* — столінскае; *тур.* — тураўскае; *уш.* — ушацкае; *хойн.* — хойніцкае; *хоц.* — хоцімскае; *чач.* — чачэрскае; *чашн.* — чашніцкае; *чэрв.* — чэрвенскае; *шчуч.* — шчучынскае.